

עריכה לשונית: הדס סופר-שבתאי

עורכת: ד"ר מירה צורף

כרך 4, גיליון מס' 6, 2 ביוני 2014

ניצחון בותפליקה בבחירות באלג'יריה בסימן חילופי דורות

גדעון גרא

בבחירות לנשיאות שנערכו באלג'יריה ב-17 אפריל 2014 זכה שלא במפתיע הנשיא המכהן עבד אל-עזיז בותפליקה בתקופת כהונה רביעית. בותפליקה נבחר ברוב של 81.5%, שהוא כמחצית מבעלי זכות הבחירה. יתרת הקולות התחלקו בין חמישה מועמדים אחרים אשר הבולט שבהם הוא עלי בנפליס – ראש ממשלה לשעבר ויריב מושבע של בותפליקה – שזכה ב-12.3% מן הקולות. אחוז ההצבעה הנמוך משקף את האדישות ואי-האמון הציבורי בטוהר מערכת הבחירות, וכן את החרמתן של הבחירות על ידי מספר מפלגות ובכללן ה"חזית" האסלאמית ומפלגה ברברית חילונית.¹

הניצחון בבחירות יכול להירשם כהישג למשטר בותפליקה ולעומד בראשו. זאת, לאחר שצלח בשקט יחסי שנתיים של תסיסה במרחב הערבי ובעיקר בקרב המדינות השכנות, תוניסיה ולוב. בותפליקה הצליח במהלך שנות כהונתו להשכין פיוס לאומי במדינה לאחר מלחמת אזרחים אכזרית, לשקם את מעמדה הבינלאומי של אלג'יריה ולפתח את משאביה. ואולם, קרוב לוודאי שזוהי הקדנציה האחרונה של משטר בותפליקה ושל דור מלחמת השחרור האלג'יראית, שכן הנשיא הנבחר בן ה-77 חולה, מרותק לכיסא גלגלים עקב שבץ מוחי, לוקה בתפקודו ומתקשר עם הציבור באמצעות גורמים מתווכים ומסרים כתובים. מצבו הבריאותי בלט לעין בעת טכס השבעתו – עת התקשה לחזור על מילות השבועה וכשל בהקראת נאום הניצחון.

¹ פרטי התוצאות - Liberte, 24/04/14

במישור האישי, יש להניח כי בותפליקה התעקש להתמודד בפעם הרביעית על הנשיאות לאחר שנעדר ממנה קרוב לשני עשורים (1972-1995). זאת, על אף שכבר במאי 2012 הכריז כי "דורו סיים את תפקידו".² זאת ועוד, בותפליקה מייצג את הקבוצה שזכתה לכינוי "המשפחה המהפכנית", השולטת במדינה מראשית עצמאותה ושוקדת לשמר את עוצמתה ונכסיה, על אף התמורות החברתיות והכלכליות כמו גם חילופי הדורות המתרחשים באלג'יריה. קבוצה זו מורכבת מבני משפחתו של הנשיא (הבולט בה אחיו ויועצו סעיד), מראשי הצבא ושירותי הביטחון – בשירות פעיל ובדימוס – שהגנו על המשטר מראשיתו, ומשורה של פוליטיקאים ופקידים בכירים, ובהם ראשי ממשלה וראשי מפלגות לשעבר. הללו ניהלו למעשה את המדינה בשנה האחרונה בהיעדרו של הנשיא. לקראת הבחירות התחוויר, כי על אף השסעים והיריבויות ששררו בתוכה הגיעה הקבוצה לכלל הכרה כי מוטב לה לשמר את המצב הקיים, ולפיכך תמכו חברה בהמשך כהונתו של בותפליקה. ראייה לכך היא התערבות הנשיא להפסקה מידית של ההכפשות הפומביות של מזכ"ל המפלגה הגדולה, "חזית השחרור הלאומית" (FLN) וראש שירותי הביטחון, הגנרל מחמד "תופיק" מדיין, כמו גם פעילותו להעצמת מעמדו הרם של הרמטכ"ל, הגנרל אחמד קאאד צאלח. אשר על כן, השקיעה הצמרת הפוליטית והצבאית, בסיוע מנגנוני המדינה, מאמצים אינטנסיביים בעת מסע הבחירות של בותפליקה שבו נבצר ממנו ליטול חלק, וטרחו לסתור את הטענה כי אינו כשיר עוד לכהן כנשיא המדינה.³

לאחר שנשבע אמונים הכריז בותפליקה כי ימשיך במדיניותו, יחתור ליציבות, יבצע רפורמות הדרגתיות ויטפח את הדור הצעיר. כראיה לכך מינה הנשיא הנבחר שוב לתפקיד ראש הממשלה את עבד אל-מאלכ סלאל, מי שכיהן בתפקיד עד שקיבל על עצמו להוביל את מסע הבחירות לנשיאות במרץ 2014, ומי שניהל בפועל את המדינה מאז חלה בותפליקה באפריל 2013. לסלאל הוענקו סמכויות נרחבות יותר מאשר בעבר ולצדו מונתה ממשלה חדשה, שהורכבה משרים ותיקים שאיישו תפקידי מפתח ובכללם ביטחון, פנים, חוץ ואוצר, ומשרים צעירים יותר שנבחרו בין השאר מקרב ארגוני "החברה אזרחית", ובכלל אלה שבע נשים – מספר חסר תקדים. בה בעת הורחקו שרים אחרים שנכשלו במילוי תפקידם, כמו גם שרים שלא גילו התלהבות יתרה מבחירתו של בותפליקה בפעם הרביעית לנשיא. את מלאכת תיקון החוקה ב"הסכמה" הפקיד בותפליקה בידי ראש הממשלה לשעבר וראש לשכת הנשיא כיום אחמד אויחיא. כמו כן הודיע הנשיא כי ממשלתו תשקוד על הכנת תכנית חומש כלכלית ותפעל להרחבת אפשרויות תעסוקה לצעירים. ואולם, בהצהרות אלה אין כל חדש שכן הן מהוות המשך ישיר למדיניות "המקל והגזר" בה נקט המשטר מאז פרוץ מהפכות "האביב הערבי" בראשית 2011.

ספק אם מדיניות זו תענה על האתגרים העומדים לפתחה של אלג'יריה ואם יעלה בידו של בותפליקה להגשים בכהונתו זו את אשר לא הצליח לממש בחמש עשרה השנים שקדמו לבחירתו בפעם הרביעית? ראש וראשון לאתגרים הללו הוא המשבר החברתי-כלכלי ממנו סובל בעיקר הדור הצעיר (המהווה כ-

² [Liberte](#), 9/05/2012

³ Cf. Isabelle Werenfels, "Algeria's Risky Exercise in Anachronism". [Sada](#). (Carnegie Endowment for International Peace), 20/03/2014

70% מכלל האוכלוסייה), אשר כ-20% ממנו, שגילם נע בין 15-24, הינם מובטלים. משבר מתמשך זה מתבטא במחאות, בשביתות ובהפגנות המתקיימות מידי יום בכל רחבי המדינה ובעיקר בדרומה הנחשב לנחשל יותר. לכך יש להוסיף את הסכסוכים האתניים והדתיים במרחב הברברי בקביליה ובעמק המזאב, בו קיים ריכוז של מיעוט ברברי אבאדי.

מתנגדי בותפליקה, שהבולטים בהם הם ראשי הממשלה לשעבר אחמד בנפליס ומולוד ח'מרו, קוראים לרפורמות מבניות מעמיקות יותר. דרישה זו אינה אלא קריאת תגר על השלטון. קבוצת אופוזיציה נוספת הינם מחרימי הבחירות – ובהם הגוש האסלאמיסטי – ובראשה מפלגת "התנועה לשלום" (MSP) שהייתה שותפה מלאה בממשלה אך ספגה תבוסה מכאיבה בבחירות לפרלמנט ב-2012. גם המפלגה הברברית החילונית "הליכוד למען תרבות ודמוקרטיה" (RCD) נמנית על האופוזיציה למשטרו של בותפליקה. ואולם, נראה כי אין בכוחה של האופוזיציה להשפיע בטווח הנראה לעין, בשל האדישות והעייפות המצטברות של אזרחי אלג'יריה, שמאסו במאבקים אלימים.

בעיה יסודית יותר הניצבת בפני שליטי אלג'יריה היא הירידה בתפוקת הנפט והגז, ובמקביל – ירידת המחירים העולמית, הגורעת ממקור ההכנסה העיקרי של המשטר. לראיה, בין 2012 ל-2013 ירדו הכנסות אלה ב-10.2% מ-70 מיליארד דולר ל-63 מיליארד דולר.⁴ תמלוגי הנפט, יש לציין, אפשרו לראשי המשטר להפנות כספים למוקדי התמרמרות אקוטיים, ההערכה היא שיידרשו סכומי כסף רבים כדי לרכוש את אהדתם של אלה שלא השתתפו בבחירות ואשר מונים כ-49% מכלל המצביעים. לשם כך מתחייב שינוי יסודי במדיניות הכלכלית של הממשלה שיכלול טיפוח החקלאות והתעשייה (ענפים שהמשטר לא הצליח לפתח עד כה), והחלטה לגבי כריית פצלי נפט, המחייבת השקעות רבות והסתייעות בגורמי חוץ.

בנוסף לאתגרים החברתיים-כלכליים נדרשת הממשלה להתמודד עם אתגרים ביטחוניים, ובראש ובראשונה עם המחתרת הג'יהאדיסטית – "אל-קאעדה האסלאמית במגרב" (AQIM). זו פועלת הן בצפון המדינה (ולראיה מארב שטמנה המחתרת יום לאחר הבחירות, במהלכו נהרגו 14 חיילים אלג'יראים) והן בדרומה, בדרום לוב ובגבולות מאלי וניז'ר (בראשית מאי 2014 חוסלה בגבול מאלי חוליית AQIM ובה יוצאי מאלי, לוב ותוניסיה). לאתגרים אלה יש להוסיף גם את התחרות רבת השנים עם מרוקו, והם מחייבים את אלג'יריה להקצות משאבים עצומים למפעל המודרניזציה ולשידוד מערכות יסודי בצבא, שעלותם מסתכמת ב-12.7 מיליארד דולר המהווים למעלה משליש מן התקציב.⁵ באמצעות השקעת המשאבים המסיבית הנ"ל שואף המשטר לשמר את נאמנותה של הקצונה הצעירה, המהווה משענת לממשלה.

ואולם, התהליך המשמעותי ביותר בו נתונה אלג'יריה כיום הוא חילופי הדורות. תהליך זה כולל את הצערת גילם של השרים כמו גם של קציני הצבא. דור "המוג'אהדין", משתפי מלחמת השחרור

⁴ Liberte, 8/04/14

⁵ El-Watan, 30/12/2013, NYT, 8/04/2014

האלג'יראית, מפנה בהדרגה את מקומו לדור המנהיגות הצעירה, אך בה בעת נאבק עדיין לשמר את מעמדו ואת יתרונותיו. יש לכך גם משמעות ערכית, שכן עד כה ביסס המשטר את הלגיטימציה שלו על פעילותו המהפכנית, קרי: השחרור הלאומי. כיום ערכים כגון אלה אינם מדברים אל הדור הצעיר, אשר 30% מקרב בניו ובנותיו הם בני 15 ומטה, ולא חוו את מלחמת האזרחים שהייתה חוויה מכוננת של הדור הקודם. הם, לעומת זאת, תובעים מהשליטים לשפר את תנאי חייהם.

לנשיא הזקן והחולה ולקבוצה השלטת ניתנה, אפוא, הזדמנות אחרונה לקדם את המדינה ולחלצה מן הקיפאון הכלכלי והמצוקות החברתיות בהם היא שרויה. אם לא תימצא הדרך להיענות – לפחות באופן חלקי – לתביעות החברתיות-כלכליות של ציבור הצעירים האלג'יראי, הרי שהמחאה עלולה להתפשט מאירועים מקומיים ונקודתיים לכל רחבי המדינה. או אז יתכן שגם אלג'יריה תחוה "אביב ערבי" מאוחר.